

3. Державні програми забезпечення громадян житлом. – Режим доступу: www.adm.nikopol.net/jitlo/gromad.doc.
 4. Житловий фонд України у 2011 році : стат. бюл. / відп. за вип. І. В. Калачова. – К. : Держкомстат України, 2012. – 352 с.
 5. Комплексна програма першочергового забезпечення сільських населених пунктів, що користуються привізною водою, централізованим водопостачанням на 2001–2005 роки і прогноз до 2010 року: постанова КМУ від 23 листопада 2000 р. № 1735. – Режим доступу: http://www.uazakon.com/documents/date_2d/pg_isgzxg.htm.
 6. Куценко В. І. Соціальний вектор економічного розвитку: монографія / В. І. Куценко / За заг. ред. д-ра екон. наук, проф., чл.-кор. НАН України Б. М. Данилишина. – К.: Наук. думка, 2010. – 735 с.
 7. Орлатий М. К. Проблеми розвитку основних галузей соціально-побутового призначення в сільській місцевості / М. К. Орлатий. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nrzd/2011_1/14.pdf.
 8. Питна вода України на період 2011–2020 рр: Постанова КМУ від 5 квітня 2012 р. № 273. – Режим доступу: <http://document.ua/pro-vnesennja-zmin-do-porjadku-vikoristannja-koshtiv-peredba-doc94378.html>.
 9. Про Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009–2014 роки: Закон України від 24 червня 2004 року № 1869-IV. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1869-15>.
 10. Про затвердження загальнодержавної цільової програми розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Дніпро на період до 2021 року: Закон України від 24 травня 2012 року № 4836-VI. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4836-17>.
 11. Соціальний розвиток України: сучасні трансформації та перспективи: монографія / С. І. Бандур, Т. А. Заяць, В. І. Куценко та ін. \ За заг. ред. д-ра екон. наук, проф., чл.-кор. НАН України Б. М. Данилишина. – 2-ге вид. доповн. і переробл. – Черкаси: Брама-Україна, 2006. – 620 с.
 12. Україна в цифрах 2011: стат. зб. – К.: ДП «ІАА», 2012. – 250 с.
- infrastructure in rural areas: possible prospects]. http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtse/2009_2/p_79-89.pdf.
- Kutsenko, V. I. *Sotsialnyi vektor ekonomichnoho rozvytku* [Vector Social Economic Development]. Kyiv: Nauk. dumka, 2010.
- [Legal Act of Ukraine] (2000). http://www.uazakon.com/documents/date_2d/pg_isgzxg.htm.
- [Legal Act of Ukraine] (2012). <http://document.ua/pro-vnesennja-zmin-do-porjadku-vikoristannja-koshtiv-peredba-doc94378.html>.
- [Legal Act of Ukraine] (2004). <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1869-15>.
- [Legal Act of Ukraine] (2012). <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4836-17>.
- [Legal Act of Ukraine] (2008). http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP080741.html.
- Orlatyi, M. K. «Problemy rozvytku osnovnykh haluzei sotsialno-pobutovoho pryznachennia v silskii miststevosti» [Problems of development of the main branches of social amenities in rural areas]. http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nrzd/2011_1/14.pdf.
- Ukraina v tsyfrakh 2011* [Ukraine at a Glance 2011]. Kyiv: IAA, 2012.
- Zhytlovyi fond Ukrainy u 2011 rotsi* [Housing Fund of Ukraine in 2011]. Kyiv: Derzhkomstat Ukrainy, 2012.

УДК 334.78)

Карпенко О. О.

АСПЕКТИ ПРОЯВУ ЕФЕКТУ ВІД ФУНКЦІОНУВАННЯ КЛАСТЕРІВ У КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті досліджено рейтинг конкурентоспроможності країн, у тому числі України, за версією Інституту розвитку менеджменту. Встановлено, що одним з факторів, що значною мірою впливають на рівень конкурентоспроможності держави, є рівень кластеризації економіки. Наведено принципи, на яких мають формуватися кластери. Встановлено системні властивості кластера, які дозволяють отримувати синергетичний та мультиплікативний ефекти від функціонування кластера. Розроблено концептуальну схему прояву ефекту від функціонування кластера.

Ключові слова: рейтинг конкурентоспроможності країн, кластер, принципи формування кластера, системні властивості кластера, синергетичний ефект, мультиплікативний ефект, конкурентоспроможність національної економіки

Рис.: 1. *Табл.:* 2. *Бібл.:* 18.

Карпенко Оксана Олександрівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент, кафедра економіки та менеджменту, Київська державна академія водного транспорту ім. гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного (вул. Фрунзе, 9, Київ, 04071, Україна)

Email: karpo_2012@ukr.net

КАРПЕНКО О. А.

АСПЕКТЫ ПРОЯВЛЕНИЯ ЭФФЕКТА ОТ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ КЛАСТЕРОВ В КОНТЕКСТЕ ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

В статье исследован рейтинг конкурентоспособности стран, в том числе Украины, по версии Института развития менеджмента. Установлено, что одним из факторов, в значительной степени влияющих на конкурентоспособность страны, является уровень кластеризации экономики. Приведены принципы, на которых должны формироваться кластеры. Установлены системные свойства кластера, позволяющие получать синергетический и мультипликативный эффекты от функционирования кластера. Разработана концептуальная схема проявления эффекта от функционирования кластера.

Ключевые слова: рейтинг конкурентоспособности стран, кластер, принципы формирования кластера, системные свойства кластера, синергетический эффект, мультипликативный эффект, конкурентоспособность национальной экономики

Рис.: 1. *Табл.:* 2. *Библ.:* 18.

Карпенко Оксана Александровна – кандидат экономических наук, доцент, доцент, кафедра экономики и менеджмента, Киевская государственная академия водного транспорта им. гетмана Петра Конашевича-Сагайдачного (ул. Фрунзе, 9, Киев, 04071, Украина)

Email: karp_o_2012@ukr.net

UDC 334.78)

Karpenko O. A.

ASPECTS OF MANIFESTATION OF THE CLUSTER FUNCTIONING EFFECT IN THE CONTEXT OF INCREASE OF COMPETITIVENESS OF THE NATIONAL ECONOMY

The article studies the global competitiveness index, including Ukraine, by the version of the Management Development Institute. It establishes that one of the factors, which significantly influences country competitiveness, is the level of economy clusterisation. It provides principles, on the basis of which clusters should be formed. It establishes system properties of a cluster, which allow obtaining synergetic and multiplicative effects from cluster functioning. It develops a conceptual scheme of manifestation of the cluster functioning effect.

Keywords: global competitiveness index, cluster, cluster formation principles, system properties of a cluster, synergetic effect, multiplicative effect, competitiveness of the national economy.

Pic.: 1. *Tabl.:* 2. *Bibl.:* 18.

Karpenko Oksana A. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor, Department of Economics and Management, Kyiv State Maritime Academy named after Hetman Petro Konashevich-Sahaydachnyy (vul. Frunze, 9, Kyiv, 04071, Ukraine)

Email: karp_o_2012@ukr.net

Постановка проблеми. Особливістю сучасного етапу економічного розвитку в умовах глобалізації та світової економічної кризи є пошук шляхів підвищення конкурентоспроможності економіки держави. Одним з найефективніших способів досягнення високого рівня конкурентоспроможності економіки держави стає формування та функціонування кластерів, оскільки вони найбільш повно враховують форми конкуренції, що постійно змінюються, а також головні джерела конкурентних переваг. Кластери дають змогу реалізувати найбільш важливі взаємозв'язки в технологіях, притаманних цілому комплексу фірм і галузей. Ці взаємозв'язки впливають на конкурентоспроможність кінцевої продукції, а також на спрямованість і темпи інновацій.

При формуванні та функціонуванні кластерів велике значення має політика держави, що надає підтримку та допомогу в створенні кластерних систем. Кластерний підхід може принципово змінити зміст державної промислової політики. У такому разі зусилля Уряду мають спрямовуватися не на підтримку окремих підприємств і галузей, а на розвиток взаємовідносин між постачальниками і виробниками, виробниками й урядовими інститутами тощо.

Актуальність питання формування та функціонування кластерів в Україні підтверджується прийняттям низки актів у напрямі підтримки ідеї кластеризації національної економіки. Так:

1) Постановою Кабінету Міністрів України №1001 від 21.07.2006 р. «Про затвердження Державної страте-

гії регіонального розвитку на період до 2015 року» передбачено створення науково-виробничих кластерів [1];

2) Постановою Кабінету Міністрів України №14 від 16.01.2008 р. «Про затвердження Програми діяльності Кабінету Міністрів України «Український прорив: для людей, а не політиків» передбачено створення умов для формування в кожному регіоні високотехнологічного господарського комплексу, в тому числі – на кластерній основі [2];

3) Постановою Кабінету Міністрів України № 447 від 14.05.2008 р. «Про затвердження державної цільової економічної програми «Створення в Україні інноваційної інфраструктури» на 2009–2013 роки» передбачено створення за участю місцевих органів виконавчої влади інноваційно-технологічних кластерів [3];

4) Розпорядженням Кабінету Міністрів України № 947 від 09.07.2008 р. «Про схвалення концепції проекту Загальнодержавної цільової програми розвитку промисловості на період до 2017 року» передбачено формування технологічних кластерів у наукоємних і високотехнологічних галузях і виробництвах, здатних кардинально змінити економічний і науково-технічний потенціал промисловості [4].

З позиції системного підходу кластер – це сукупність суб'єктів господарської діяльності різних взаємозалежних галузей, об'єднаних в єдину організаційну структуру, елементи якої взаємопов'язані і спільно функціонують

для забезпечення розвитку власного потенціалу та конкурентоспроможності.

Ефективність інтеграції суб'єктів господарювання у кластер характеризується відносним ефектом, поява якого створює передумови для зростання конкурентоспроможності. Ефект від знаходження суб'єктів господарювання у кластері виражається в явних і неявних формах, які з'являються завдяки узгодженню їх економічних інтересів.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні питання щодо застосування кластерного підходу, ефективності дії кластерів та формування кластерів як одного з чинників підвищення конкурентоспроможності економіки держави розглянуті в роботах вітчизняних та зарубіжних вчених: А. Міграняна [5], М. Портера [6], Є. Ленчука, Г. Власкіна [7], В. Загорського, О. Тищенко [8], Д. Ригаліна, А. Бударова [9], І. Денисової [10], Р. Хасанова [11] та інших.

Невирішена раніше частина загальної проблеми. Разом з тим, у науковій літературі недостатньо повно вивчено можливості щодо отримання ефекту від функціонування кластерів, що викликає необхідність дослідження чинників, які дозволяють генерувати синергетичний та мультиплікативний ефекти від функціонування кластера.

Метою статті є дослідження принципів, на яких мають формуватися кластери, визначення системних властивостей кластера, які дозволяють отримувати синергетичний та мультиплікативний ефекти від функціонування кластера, обґрунтування ефективності кластерного розвитку національної економіки для підвищення її конкурентоспроможності.

Виклад основного матеріалу. Інститут розвитку менеджменту (Institute of Management Development, IMD), який базується в Лозанні (Швейцарія), у співпраці з дослідницькими інститутами країн-учасниць і міжнародними організаціями починаючи з 1989 року випускає щорічне аналітичне дослідження конкурентоспроможності країн світу (The IMD World Competitiveness Yearbook). Під конкурентоспроможністю країни експерти IMD розуміють здатність національної економіки створювати і підтримувати середовище, в якому виникає конкурентоспроможний бізнес [12].

До 1996 року Інститут готував звіти про конкурентоспроможність економік спільно з аналітичною групою Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ), а з 1996 року ці дві організації випускають два різних дослідження. ВЕФ готує щорічну доповідь і супроводжуючий його рейтинг глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index), який базується на комбінації статистичних даних і результатів міжнародного опитування керівників компаній по всьому світу.

На сьогоднішній день The IMD World Competitiveness Yearbook – одне з найбільш повних досліджень з проблем конкурентоспроможності держав і регіонів, яке в ряді країн використовується для формування державної політики в галузі конкурентоспроможності національної

економіки, а також стратегічних бізнес-рішень у великих компаніях. Кожна держава в рейтингу оцінюється на основі аналізу 331 критерію за чотирма основними показниками: стан економіки, ефективність уряду, ефективність бізнесу та стан інфраструктури. Кожен показник має рівну вагу і включає в себе п'ять факторів. Таким чином, сукупний рейтинг конкурентоспроможності заснований на 20 індикаторах з чотирьох ключових аспектів економічного життя країни. При розрахунку використовуються дані міжнародних організацій і партнерських інститутів в усьому світі. Бізнес-клімат в охоплених дослідженням країнах оцінюється на основі думки аналітиків, опитувань керівників великих корпорацій і фахівців. Рейтингування здійснюється на основі співвідношення: дві третини – статистичні дані і одна третина – експертні оцінки.

Україна вперше була включена в рейтинг в 2007 році. У табл. 1 наведено рейтинг конкурентоспроможності деяких країн світу з 2007 по 2012 рік (складено автором за [12–17]).

У 2012 році світовим лідером за конкурентоспроможністю знову став Гонконг (особливий адміністративний район Китаю). Далі йдуть Сполучені Штати Америки та Швейцарія – на другому і третьому місцях відповідно. У першу десятку найбільш конкурентоспроможних економік також увійшли: Сінгапур, Швеція, Канада, Тайвань, Норвегія, Німеччина і Катар.

У 2012 році Україна покращила свою позицію у рейтингу на одну позицію, перемістившись на 56 місце з 59 можливих. За минулий рік Україна практично не змінила більшість показників, які могли б вплинути на рейтингову оцінку. Автори дослідження The IMD World Competitiveness Yearbook відзначили поліпшення у сфері захисту прав приватної власності, деяке зниження корупції, а також прогрес у сфері контролю за сплатою податків. У той же час ефективність бізнесу, ефективність державного управління і стан інфраструктури майже не змінилися. Серед головних позитивних чинників конкурентоспроможності України дослідники відзначають високий рівень освіти та кваліфікацію робочої сили. Серед головних негативних чинників названі низький рівень диверсифікації економіки та низька ефективність державного управління, зокрема за такими показниками, як простота ведення бізнесу, відкритість ринку, податкове навантаження, адміністративні бар'єри та корупція. У 2012 році індекс конкурентоспроможності України склав 46,878% [12].

Таким чином, в Україні необхідно здійснювати заходи щодо підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Існує велика кількість різних теорій формування та розвитку конкурентоспроможності. Як показує практика розвитку найбільш успішних фірм і процвітаючих економічних систем, найбільш ефективною формою економічного зростання є теорія кластерного механізму [5].

Основоположником кластерної теорії вважають американського вченого М. Портера, який визначив кластер як групу географічно сусідніх взаємопов'язаних компаній

Таблиця 1

Рейтинг конкурентоспроможності деяких країн світу за версією Інституту розвитку менеджменту

Країна	Рейтинг						
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Зміна
Гонконг	3	3	2	2	1	1	2
Сполучені Штати Америки	1	1	1	3	1	2	-1
Швейцарія	6	4	4	4	5	3	3
Сінгапур	2	2	3	1	3	4	-2
Швеція	9	9	6	6	4	5	4
Канада	10	8	8	7	7	6	4
Тайвань	18	13	23	8	6	7	11
Норвегія	13	н/д*	11	9	13	8	5
Німеччина	16	16	13	16	10	9	7
Нідерланди	8	10	10	н/д*	14	11	-3
Данія	5	6	5	13	12	13	-8
Фінляндія	17	н/д*	9	н/д*	15	17	0
Великобританія	20	21	21	22	20	18	2
Китай	15	17	20	18	19	23	-8
Японія	24	22	17	27	26	27	-3
Франція	28	25	29	24	29	29	-1
Індія	27	29	30	31	32	35	-8
Італія	42	46	50	40	42	40	2
Росія	43	47	49	51	49	48	-5
Україна	46	54	56	57	57	56	-10
Венесуела	55	55	57	58	59	59	-4
Усього країн у рейтингу	55	55	57	58	59	59	

н/д* - даних немає.

та пов'язаних з ними організацій, що діють в певній сфері і взаємодоповнюють один одного [6].

На думку М. Портера, конкурентоспроможність економіки країни значною мірою залежить від рівня розвитку кластерів окремих галузей. У табл. 2 наведена інформація про кількість кластерів у деяких країнах світу [7].

Ступінь кластеризації економічної діяльності у США дуже високий. Тут діє близько 380 кластерів, у яких працює 57% робочої сили і виробляється 61% обсягів промислової продукції держави [18]. В Європі найефективніші кластерні програми розроблені і здійснені в Австрії, Бельгії, Великій Британії, Греції, Данії, Ірландії, Іспанії, Італії, Німеччині, Нідерландах, Норвегії, Португалії, Франції, Фінляндії, Швеції. У Латинській Америці шляхом кластеризації промисловості рухаються Аргентина, Бразилія, Венесуела, Гватемала, Колумбія, Чилі, Ямайка тощо, в Азії – Індія. Наведене показує, що процесами ефективною кластеризації охоплені розвинені країни ринкової економіки та частина держав третього світу, економічний розвиток яких відбувається прискореними темпами.

Таблиця 2

Кількість кластерів у деяких країнах світу

Країна	Кількість
США	380
Італія	206
Велика Британія	168
Індія	106
Франція	96
Данія	34
Німеччина	32
Нідерланди	20
Фінляндія	9

На підставі результатів аналізу даних, наведених у табл. 1 та 2, можна зробити висновок, що країни з кластерною стратегією у рейтингу конкурентоспроможності на світовому ринку займають високі місця.

Для всієї економіки держави кластери виконують роль точок зростання внутрішнього ринку і бази міжнародної експансії. Слідом за першим в економіці часто утворюються нові кластери, і міжнародна конкурентоспроможність країни зростає. Коли формується кластер, усі виробництва в ньому починають надавати підтримку одне одному. Вигода поширюється по всіх напрямках зв'язків. Кластери є причиною крупних капіталовкладень і пильної уваги уряду, тобто кластер стає чимось більшим, ніж проста сума окремих його частин. У процесі розвитку кластера економічні ресурси починають притікати до нього з ізольованих галузей, які не можуть використовувати їх також продуктивно.

Кластери охоплюють значну кількість підприємницьких структур, важливих для конкурентної боротьби, а також урядові та інші установи (наукові установи, навчальні заклади тощо), що забезпечують технічну підтримку, інформацію, дослідження та спеціалізоване навчання.

Процес формування кластерів носить евристичний характер, тобто проходить за узагальненим евристичним алгоритмом пошуку технічних рішень, які в подальшому приводять до появи і розвитку ефективної сітьової структури, здатної виробляти висококонкурентний продукт. Основні принципи побудови кластера узагальнено в роботі [8]:

1. Самоорганізація (історичні передумови розвитку кластера; структурна і функціональна спільність підприємств кластера; посилення взаємозв'язків підприємств у кластері; створення умов для розвитку та формування кластера).
2. Внутрішньокластерна кооперація і конкуренція (конкуренція між підприємствами; кооперація при виході на зовнішній ринок; ефективність і розвиток власної господарської діяльності; стимулювання інноваційних процесів).
3. Взаємозв'язок, заснований на загальних економічних інтересах (залежність учасників від успіху один одного; підвищення рівня інноваційності бізнесу; збереження автономності та згуртованість учасників кластера; координація, вирішення спірних питань та прийняття рішень, налагодження зовнішніх зв'язків).
4. Корпоративність (культура спілкування між учасниками, присутність клімату довіри; взаємність і добросусідство, єдина система цінностей, зразків поведінки, способів оцінки результатів, взаємоконтроль у вирішенні конфліктних ситуацій; можливість обміну інформацією, досвідом, спільного навчання; спрощення структури взаємодії, зниження витрат; виконання зобов'язань перед партнерами, репутація підприємств і всього кластера в цілому).
5. Довгострокове співробітництво (підтримка взаємин; регулярні довгострокові гарантовані поставки і якість послуг; доступ до інформації, ресурсів, інформованість учасників; взаємодія для досягнення і підтримки конкурентних переваг).
6. Часткове лідерство (присутність «центру» тяжіння (структуруючі підприємства-лідери); домінуючий фактор - концентрація навколо великих лідируючих виробничих підприємств і наукових центрів; прояв активності «центру» і притягання «периферійних» підприємств).
7. Динамічність (гнучкість) (постійний «рух» кластера – безперервні процеси формування, розвитку та розпаду; адаптація до постійно мінливих вимог ринкового середовища; поява нових виробництв, розширення асортименту продукції; підвищення рівня інноваційності виробництва).
8. Комплексність використання ресурсів (об'єднання учасників у рамках єдиного нерозривного технологічного ланцюжка, інтеграційний і технологічний взаємозв'язок, єдиний технологічний підхід, стандарти; послідовність виробництва продукції, учасники - постачальники і споживачі послуг один одного; орієнтація на запити кінцевого споживача, розширення асортименту; вдосконалення бізнес-процесів і управлінських навичок).
9. Аутсорсингова спеціалізація (делегування відповідальності, дроблення бізнес-функцій; передача допоміжних виробництв за контрактами підрядникам, зниження витрат і економія ресурсів; формування нових унікальних здібностей, можливість доступу до кращих світових виробничих технологій).

Формування кластерів на основі зазначених принципів дозволяє перетворити сукупність суб'єктів кластера в цілісну систему, основними властивостями якої є [9]:

1. *Інтегративність.* Ступінь інтегративності системи визначається наявністю і величиною системоутворюючих або системозберігаючих факторів. Дана сукупність стимулюючих системоутворюючих факторів підвищує прагнення підприємств до діяльності в рамках кластера та інноваційного розвитку.
2. *Здатність кластера до саморозвитку.* Постійна зміна структури, корекція завдань системи відповідно до мінливих умов зовнішнього впливу утворюють механізм адаптації системи, який є проявом здатності до самоорганізації. Механізм адаптації утворюється такими елементами самоорганізації, як диференціація (прагнення системи до структурної та функціональної різноманітності елементів з метою забезпечення вирішення виникаючих протиріч і пристосування до мінливих умов) і лабільність (рухливість функцій при збереженні стійкості структури системи). Слід також зазначити, що прояв здатності до самоорганізації, що відбувається в динаміці, реалізує здатність до саморозвитку системи.
3. *Організаційно-фінансова стійкість.* Активна фаза процесу саморозвитку продовжується доти, поки система не досягне стану стійкості. Стійкість має організаційно-фінансовий характер і проявляється в збереженні при еволюції системи якісної визначеності.

4. *Комунікативність*. У кластері має місце постійний матеріальний та інформаційний обмін із зовнішнім середовищем. Середа неоднорідна. Вона являє собою надсистему у вигляді сукупності економічних суб'єктів, з якими здійснюється матеріальний та інформаційний взаємообмін (продукція, фінанси, маркетингові комунікації та ін.) Крім надсистеми елементи кластера взаємодіють з підсистемами (окремі підприємства, установи, які не є елементами кластера) і системами одного рівня (інші кластери).
5. *Виникнення цілісності*. Найбільш яскравий прояв цілісності системи полягає в тому, що властивості системи не є лише сумою властивостей її складових частин. Система в цілому має такі властивості, яких немає в жодній з її частин, узятій окремо. При об'єднанні частин у ціле виникає щось якісно нове, таке, чого не було і не могло бути без цього об'єднання (емерджентність). Підприємства, що входять до кластера, починають володіти новими властивостями, які не були їм властиві окремо. З'являється доступ до наукових розробок, до сучасного обладнання, до якісних ресурсів.
6. *Ієрархічність механізмів розвитку*. Ця властивість проявляється в тому, що закономірність цілісності існує на кожному рівні ієрархії. Тобто на кожному рівні виникають нові властивості, які не можуть бути виведені як сума властивостей елементів.
7. *Безперервність функціонування*. Кластер існує, поки функціонує. Це пов'язано з тим, що всі процеси взаємообумовлені: поява синергетичного ефекту є результатом спільного та цілеспрямованого функціонування об'єктів інноваційної інфраструктури та підприємств.

Системні властивості кластера дозволяють отримати специфічні соціально-економічні ефекти від їх функціонування – внутрішній синергетичний ефект (для учасників і кластерної структури в цілому) і зовнішній мультиплікативний ефект (для території) [10].

Синергетичний ефект як ключовий атрибут успішності концентрованого бізнесу, обумовлений системними властивостями складної структури (емерджентність), не властивими окремим її частинам, означає можливість досягнення більш значного економічного результату кластерною структурою з багатофункціональними між-

фірмовими відносинами в порівнянні з сумою економічних результатів від автономної діяльності відокремлених підприємницьких одиниць – її складових елементів.

Синергетичний ефект проявляється через окремі синергії (найпростіша форма синергетичного ефекту) в результаті об'єднання ресурсів і зусиль її учасників, діючих синхронно в напрямку максимізації сукупного прибутку; основні форми вираження синергетичного ефекту – синергія перетікання знань, синергія грошових потоків, синергія трансакційних витрат, синергія використання інфраструктури [11].

Мультиплікативний ефект характеризується сукупністю непрямих ефектів за допомогою впливу діяльності кластерної структури на суміжні галузі і підприємства, що не входять до складу кластера; основні форми вираження мультиплікативного ефекту – мультиплікатор продажів, мультиплікатор виробництва, мультиплікатор доходів, мультиплікатор зайнятості.

Абсолютна величина синергетичного та мультиплікативного ефектів багато в чому залежить від місцевих органів влади, що забезпечують умови функціонування кластера через здійснення податкової, бюджетної і зовнішньоекономічної політики. Світова практика показує, що навіть мінімальна підтримка місцевих органів влади здатна забезпечити значний мультиплікативний ефект в економічній, соціальній і суспільно-політичній сфері.

У цілому ж, внутрішні і зовнішні ефекти формування і функціонування кластерів приводять до підвищення конкурентоспроможності національної економіки через приріст валового внутрішнього та регіонального продуктів, покращення інноваційного клімату, зростання інноваційного потенціалу, розвиток малого і середнього підприємства, поліпшення якості життя населення.

Концептуальна схема прояву ефекту від функціонування кластера наведена на рис. 1.

Висновки. У 2012 році Україна зайняла 56 місце з 59 у рейтингу конкурентоспроможності (за IMD). Світовий досвід показує, що одним з пріоритетних шляхів підвищення конкурентоспроможності держави, є формування та функціонування кластерів, оскільки саме вони створюють нову систему національних, регіональних і локальних економічних конфігурацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року [Електронний ресурс]: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.07.2006 р. №1001. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP061001.html
2. Про затвердження Програми діяльності Кабінету Міністрів України «Український прорив: для людей, а не політиків» [Електронний ресурс]: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.01.2008 р. №14. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/14-2008-%D0%BF>

REFERENCES

- Denisova, I. N. "Metodologiya formirovaniia klasterov kak rynochnykh instrumentov prostranstvennogo razvitiia predprinimatelstva (na primere potrebitelskoy kooperatsii)" [Methodology of formation of clusters as a market-based instruments of spatial development of business (for example, consumer cooperatives)]. <http://www.dissers.ru/avtoreferatidoktorskih-dissertatsii1/a333.php>.
- Khasanov, R. Kh. "Sinergeticheskiy effekt klastera" [The synergistic effect of the cluster]. <http://www.m-economy.ru/art.php?nArtId=2784>.

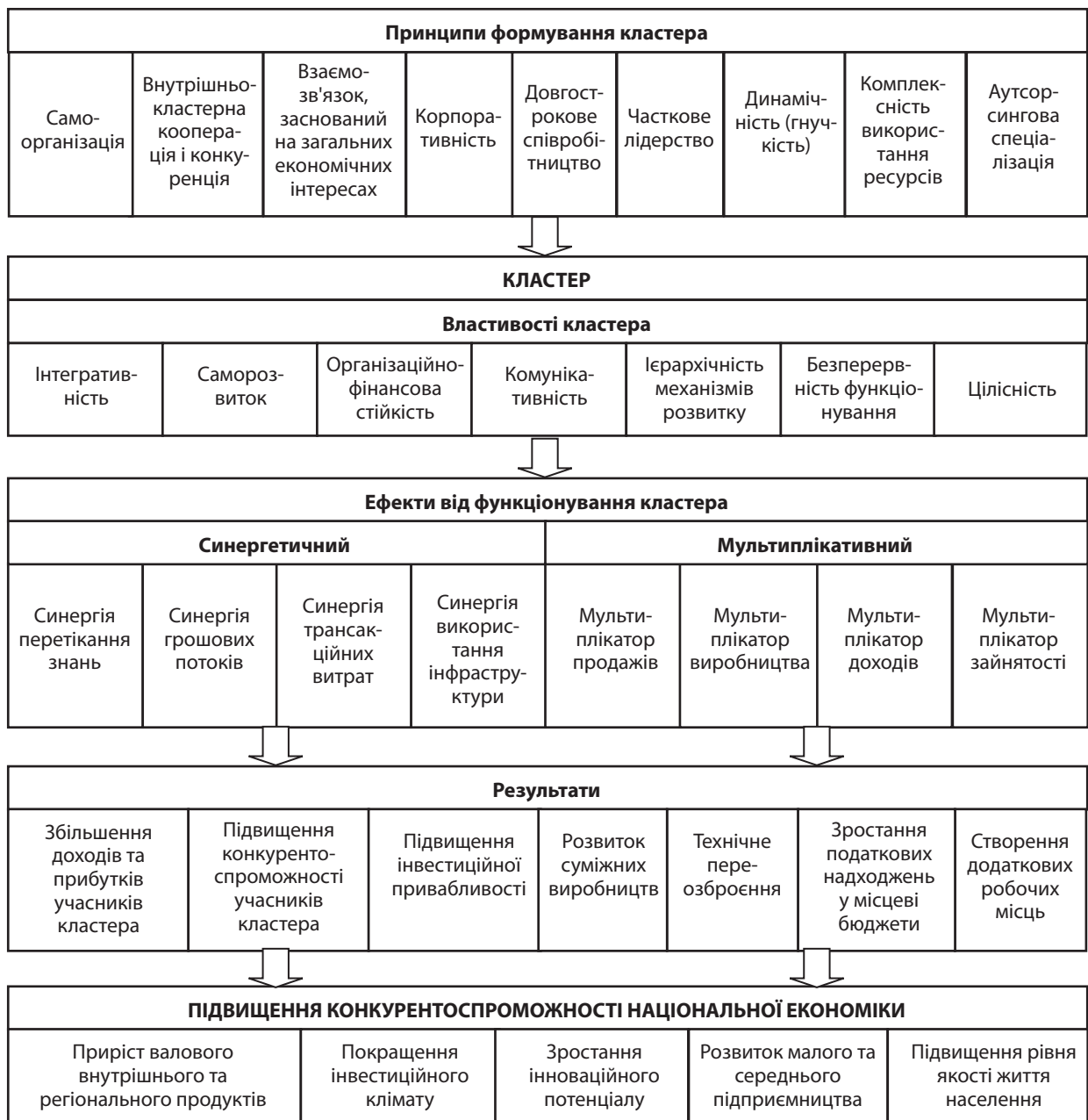

Рис. 1. Концептуальна схема прояву ефекту від функціонування кластера (складено автором)

3. Про затвердження державної цільової економічної програми «Створення в Україні інноваційної інфраструктури» на 2009–2013 роки [Електронний ресурс]: Постанова Кабінету Міністрів України від 14.05.2008 р. №447. – Режим доступу:http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP101090.html
4. Про схвалення концепції проекту Загальнодержавної цільової програми розвитку промисловості на період до 2017 року [Електронний ресурс]: розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.07.2008 р. №947. – Режим доступу:<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/947-2008-%D1%80>
5. Мигранян А. А. Теоретические аспекты формирования конкурентоспособных кластеров в странах с переходной экономикой [Електронний ресурс] / А.А. Мигранян // Вестник КРСУ. – 2002. – №3. – Режим доступу до журн.: <http://krsu.edu.kg/vestnik/2002/v3/a15.html>

“Konkurentosposobnost. Versiia reytinga ot IMD” [Competitiveness. Version of the IMD]. <http://www.investkz.com/journals/75/788.html>.

[Legal Act of Ukraine] (2008). <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/947-2008-%D1%80>.

Lenchuk, E. B., and Vlaskin, G. A. “Klasternyy podkhod v strategii innovatsionnogo razvitiia zarubezhnykh stran” [The cluster approach in the strategy of innovative development of foreign countries]. <http://www.innoclusters.ru/uploaded/docs/ljenchuk.pdf>.

[Legal Act of Ukraine] (2006). http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP061001.html.

[Legal Act of Ukraine] (2008). <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/14-2008-%D0%BF>.

6. Портер М. Международная конкуренция / М. Портер. – Москва: Международные отношения, 1993. – 206 с.
7. Ленчук Е. Б., Власкин Г. А. Кластерный подход в стратегии инновационного развития зарубежных стран [Электронный ресурс] / Е. Б. Ленчук, Г. А. Власкин // Проблемы прогнозирования. – 2010. – №5. – Режим доступа до журн.: <http://www.innoclusters.ru/uploaded/docs/ljenchuk.pdf>
8. Загорский В. С., Тищенко А. Н. Кластеры: признаки, диагностика, формирование [Электронный ресурс] / В. С. Загорский, А. Н. Тищенко // Проблемы экономики. – 2009. – №4. – Режим доступа до журн.: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pekon/2009_4/12-19.pdf
9. Рыгалин Д. Б., Бударов А. Ю. Процессы самоорганизации в высокотехнологичных отраслевых кластерах [Электронный ресурс] / Д. Б. Рыгалин, А. Ю. Бударов // ИнВестРегион. – 2006. – №1. – Режим доступа до журн.: <http://www.v-itc.ru/investregion/2006/01/pdf/2006-01-10.pdf>
10. Денисова И. Н. Методология формирования кластеров как рыночных инструментов пространственного развития предпринимательства (на примере потребительской кооперации) [Электронный ресурс]: автореф. дис. ... доктора экономических наук: 08.00.05 / Ирина Николаевна Денисова. – Москва, 2012. – 51 с. – Режим доступа: <http://www.dissers.ru/avtoreferatidoktorskih-dissertatsii/1/a333.php>
11. Хасанов Р. Х. Синергетический эффект кластера [Электронный ресурс] / Р. Х. Хасанов // Проблемы современной экономики. – 2009. – № 3 (31). – Режим доступа до журн.: <http://www.m-economy.ru/art.php?nArtId=2784>
12. Institute of management development: рейтинг конкурентоспособности стран мира в 2012 году [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://gtmarket.ru/news/2012/05/31/4423>
13. Новый рейтинг конкурентоспособности IMD [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.hse.ru/data/2012/05/29/1252480721/70.pdf>
14. Institute of management development: рейтинг конкурентоспособности стран мира в 2008 году [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://gtmarket.ru/news/state/2008/05/17/1666>
15. Institute of management development: рейтинг конкурентоспособности стран мира в 2009 году [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://gtmarket.ru/news/state/2009/05/21/2092>
16. Конкурентоспособность. Версия рейтинга от IMD [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.investkz.com/journals/75/788.html>
17. Institute of management development: рейтинг конкурентоспособности стран мира в 2011 году [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://gtmarket.ru/news/state/2011/05/19/2918>
18. Савченко П. В. Национальная экономика: [Учебник] / П. В. Савченко. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: ИНФРА-М, 2011. – 832 с.
- [Legal Act of Ukraine] (2008). http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP101090.html.
- Migranian, A. A. "Teoreticheskie aspekty formirovaniia konkurentosposobnykh klasterov v stranakh s perekhodnoy ekonomikoy" [Theoretical aspects of the formation of competitive clusters in countries with economies in transition]. <http://krsu.edu.kg/vestnik/2002/v3/a15.html>.
- "Novyy reyting konkurentosposobnosti IMD" [New IMD competitiveness ranking]. <http://www.hse.ru/data/2012/05/29/1252480721/70.pdf>.
- Porter, M. Mezhdunarodnaia konkurentsia [International competition]. Moskva: Mezhdunarodnye otnosheniia, 1993.
- "Reyting konkurentosposobnosti stran mira v 2012 godu" [Competitiveness ranking of the world in 2012]. Institute of management development. <http://gtmarket.ru/news/2012/05/31/4423>.
- Rygalin, D. B., and Budarov, A. Yu. "Protsesty samoorganizatsii v vysokotekhnologichnykh otraslevykh klasterakh" [The processes of self-organization in high-tech industry clusters]. <http://www.v-itc.ru/investregion/2006/01/pdf/2006-01-10.pdf>.
- "Reyting konkurentosposobnosti stran mira v 2008 godu" [Competitiveness ranking of the world in 2008]. Institute of management development. <http://gtmarket.ru/news/state/2008/05/17/1666>.
- "Reyting konkurentosposobnosti stran mira v 2009 godu" [Competitiveness ranking of the world in 2009]. Institute of management development. <http://gtmarket.ru/news/state/2009/05/21/2092>.
- "Reyting konkurentosposobnosti stran mira v 2011 godu" [Competitiveness ranking of the world in 2011]. Institute of management development. <http://gtmarket.ru/news/state/2011/05/19/2918>.
- Savchenko, P. V. Natsionalnaia ekonomika [National economy]. Moscow: INFRA-M, 2011.
- Zagorskiy, V. S., and Tishchenko, A. N. "Klastery: priznaki, diagnostika, formirovanie" [Clusters: signs, diagnosis, forming]. http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pekon/2009_4/12-19.pdf.